

אוס רוזנר

פרשת תולדות

202

לא ישן כל הלילה

10 סוגריים
187

"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו" (כ"ה כ"א)

1 בעת שלמדתי בצעירותי בתלמוד תורה 'עץ חיים' בירושלים סיפרו מעשה על הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל המוכיח על גדלותו הענקית בתורה וביראת שמים.

היה זה כאשר הגענו להיבחן בבחינה הקבועה שהיתה אצל ר' חיים מן, ובעת ששהינו במקום שמענו שהגרא"ז לא עצם עין כל הלילה האחרון. ילדי ירושלים היינו, וניסינו לברר מה גרם לכך שאותו גאון לא עלה על יצועו. ומעשה שהיה כך היה.

באמצע הלילה נישמעו דפיקות על דלת ביתו של ר' איסר זלמן. משניפתחה הדלת ניכנסה הביתה אשה בוכייה שסיפרה להגרא"ז על צרתה הגדולה. אני אוהבת מאוד את בעלי, אבל חוששתי שבגלל שאין לנו ילדים הוא יגרש אותי. //

האשה מיררה בבכי והדבר נגע מאוד לליבו של בעל הבית, גאון ישראל ותפארתו, שנישאר ער כל הלילה והתפלל בבכי על אותה אשה אומללה כדי שתפקד.

בירושלים סיפרו שלתקופת השנה התכרכה האשה בבן זכר. ללמדנו כוחם של צדיקים עד היכן הוא מגיע.

2) איזכור הנזכר שם ל' ת"מ

"ויתרצו הבנים בקרבה" (כה, כב)

1 אמרו חז"ל בשעה שהיתה עומדת על בת - כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרכס לצאת, ובשעה שהיתה עוברת על בתי עכו"ם עשו רץ ומפרכס לצאת - רש"י.

הקשה הגר"ח מבריסק זצ"ל מדוע היה יעקב רוצה לצאת כשהיתה עוברת ליד בתי מדרשות, הרי בבטן אמו לומד כל התורה כולה מפי מלאך ה' צבאות, וכי יש לו צורך לצאת ללמוד מפי שם ועבר בעוד שמלמדו מלאך?

6 אלא ביאר בשם אביו בעל ה"בית הלוי" דכיון שהיה בחברת עשו הרשע, העדיף להפסיד הלימוד עם המלאך, העיקר שלא להתחבר לרשע.

...

כתוב באבות דרבי נתן (פ"ט) "אל תתחבר לרשע - ואפילו לתורה", ע"כ. ופירש בי"מדרש שמואל" בשם ה"ר מנחם לבית מאיר, שמא יאמר האדם הריני זהיר מלהיות שכן לרשע שהוא התחברות תמידי, ואיני מתחבר עמו אלא לסחורה או לדברי תורה- דרך אקראי בעלמא, לכך חזר והזהיר "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע" - אפילו באקראי. שכן אמרו חכמים כל המדבק ברשעים אע"פ שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. למה הדבר דומה לנכנס לביתו של בורסי אע"פ שלא לקח ממנו כלום מ"מ ריח רע קלט והוציא ממנו.

1

זהירות מסביבה רעה

סיפור יהודי מתושבי העיר לאדז', שבהיותו בחור צעיר, והיה זה בזמן מלחמת העולם הראשונה, היו נערים רבים בעירו עוסקים במסחר, ואף הוא רצה להצטרף אליהם, אולם אביו התנגד לכך בכל תוקף.

(5)
מ
פ
נ?
כ
ז

באותם ימים שהה שם ה"חפץ חיים" והחליטו הוא ואביו לעלות אל האכסניה בה שהה הצדיק ולשאול את פיו, מה דעתו בענין זה. שניהם הציעו לפניו טענותיהם. והאב טען שחושש שמא יתקלקל הבן, ואילו הוא טען לעומתו, הלא אבי גם כן סוחר ועבודה זו לא קילקלה אותו, אי"כ גם אני לא אתקלקל.

שמע הח"ח את טענותיהם פנה לנער הצעיר ואמר לו: שמע בני, מצאנו בתנ"ך פעם אחת בלבד שמוזכר בו עוף אכזרי היא בת יענה, ומדוע אומרים אנו שהיא אכזרית? איזו אכזריות מצאנו בה? אלא משום שטבעה של בת היענה חס מאוד ונהיה אוכלת ומעכלת גם זכוכית! ובטוחה שגם ילדיה הרכים יכולים לעכל זכוכית ונותנת להם לאכול ממנה, אבל איננה שמה על לבה שעדיין רכים הם והזכוכית חותכת את גרונם ומתים.

כן הדבר גם לענינינו – הפטיר הח"ח – אביך אמנם יכול לעכל את אוירת השוק ואין הדבר משפיע עליו לרעה, אבל אתה נער רך וצעיר עדיין, עליך יכול להשפיע, על כן שוב לבית המדרש ללמוד תורה, וטוב לך בזה ובבא.

(י"בישישים חכמה")

"ידע ציד". לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו היאך מעשרים את המלח ואת התבן (רש"י).

התבן והמלח הם שני הפכים: התבן הוא למטה מגדר מאכל, והמלח – למעלה ממנו. התבן הוא הפסולת של המאכל. גרעיני התבואה הם העיקר, והתבן והקש – הטפל והפסולת, ולפיכך אין התבן אלא מאכל בהמה, ולא מאכל אדם. המלח "גבוה" מהמאכל. הוא מתקן את האוכל, מטעימו ומקיימו. מתקנו כיצד? מפריד ומברר את הפסולת מהאוכל, מוציא את הדם מהבשר: "אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה"². מטעימו כיצד "היאכל תפל מְבִלִי-מְלַח"? הרגשת הטעם בהאוכל באה על ידי המלח. ומקיימו כיצד? מבלעדי מלח יתקלקלו מהרה הבשר והפירות והירקות, ומליחתם מקיימתם לזמן ארוך.

אף בחיים המוסריים ישנם תבן ומלח. התבן הוא למטה מהאדם וחיוו. הפסולת של החיים, מאכל בהמה, בחינת "שור אכל עֶשֶׂב"⁴. הפסולות והרמאות והשקר, הם וכיוצא בהם, בכלל התבן. המלח הוא למעלה

מאדם. "ולא תִּשְׁבִּית מְלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ... על כָּל-קַרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מְלַח"⁵. אי אפשר אמנם לאכול מלח בעין, כמות שהוא, "לא ניתנה תורה למלאכי השרת"⁶, אבל נחוץ לערב את המלח בתוך כל השטחים של חיי האדם, כדי לתקנם, להטעימם ולקיימם.

לתקנם כיצד? אדם ההולך בשוק למשאו ומתנו, למלאכתו ומשלח ידו, פוגש שם הרבה מיני פסולת בדרכו, אבני נגף וצורי מכשול של אונאה ותרמית וכחש וזיוף ותולדותיהם ותולדות תולדותיהם. וכן אדם המיטיב בסעודה יוכל בנקל להיכשל בפסולת של מאכלות אסורות ולהתגעל ולהטמא בהם. והוא הדין בכל שאר הפינות שאדם פונה, ואפילו בתוך מעמקי לבו פנימה אפשר למצוא כמה וכמה מיני פסולת של מידות רעות וכדומה להן. והמלח, זאת התורה – "בְּרִית מְלַח עוֹלָם"⁷ – מפריד ומברר את כל אותם מיני הפסולת, "כִּמְץ יִסְעֶר מִגֵּרֵי"⁸, והחיים נשארים מתוקנים ונקיים.

(14)
לתיבה
ולמוצקים

(2)

להטעמים כיצד? תפלים, מבלי כל תוכן ומבלי כל מטרה, הם החיים החילוניים של בני האדם האצים-ורצים כל ימיהם מבלי דעת על מה ועל מי. וכבר אמר מי שאמר: "זאין טעם למותכם, כמו אין טעם לחיכם". עובדים כדי שיהיה מה לאכול, ואוכלים כדי שיהיה כח לעבוד. התורה נותנת טעם ותוכן, מטרה ואידיאל, לחיי האדם. "טועמיה חיים זכו".

ומקיימם כיצד? אין דבר נצחי בעולם. כל דבר הוה ונפסד. הכליון והחולון שולטים בעולם. התורה מנציחה את העולם. התורה, שהיא בעצמה "חיי עולם" ("חיי עולם נטע בתוכנו"). "ודבריו חיים וקיימים... לעד ולעולמי עולמים", התורה כשהיא מושרשת בעולם נותנת לו קיום נצחי. היא נותנת קיום נצחי אף להאדם כשהולך בדרכי התורה ומערב את ה"מלח" במעשיו.

תרומות ומעשרות מקדשות את השירים. "ראשית, ששיריה ניכרים". ולא התבן ולא המלח צריכים עישור. את הפסולת הגמור אי אפשר לתקן. הפסולת זורקים. הרע הגמור אינו ניתן לתיקון. ו"הרשעה בלה בעשן תכלה" וכו'. והמלח אינו זקוק לתיקון שלנו. אדרבה הוא מתקן אותנו. אמנם יש "גבה מעל גבה... וגבהים עליהם". התורה ישנה גם למעלה במדרגות רבות עד אין סוף. אבל לא לנו מדרגות אלו.

"הנסתרת לך אלקינו, והנגלת לנו ולבנינו... לעשות את כל דברי התורה הזאת".¹⁰ ועשו רצה לצוד ולרמות בשני האופנים. מהצד האחד אמר שיכול לתקן אף את הרע הגמור, הפסולת של התבן. ומהצד השני אמר שיכול ל"עשר" אף את המלח, להעלות את התורה שלנו לדרגות היותר גבוהות שלמעלה. חוהי שאלתו: "כיצד מעשרים את התבן ואת המלח". וזה משמש גם לקח לדורות. "עשויים" כאלה בצורות שונות ישנם תמיד. רוצים לתקן את התבן, הרע הגמור, ורוצים לתקן את המלח. להכניס תיקונים בתורה עצמה. "לפי הזמן", "לפי התנאים" וכו'. אבל אנו מורע יעקב. את התבן אי אפשר לתקן, והמלח אינו צריך תיקון.

(16) נאין דיי האלקה

(כוה) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתי.

את התורה עד שלא ניתנה קבלנו את התורה מפי הקב"ה בבחינת מורשת האבות כאמור (ברכה לגד) "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב". וזה דומה ממש לענין עירוב תבשילין כמבואר, ולכן בדיוק נקטו חז"ל שקיים אברהם אבינו מצות עירוב תבשילין.

וכענין הזה יש לפרש את הכתוב בפי בא (יב, כא) "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח", שלכאורה קשה אמרו "הפסח" בה"א הידיעה, כאילו היה דבר ידוע מימות עולם, והלא עכשיו נצטוו על הפסח הראשון. אלא שהענין הוא כמו שנתבאר שכבר קבלו ענין הפסח במסורה מהאבות (כדמצינו ביצחק אבינו, עיי' בפרקי דרבי אליעזר פל"ב הובא ברש"י כז, ט), ולכן צוה להם לשחוט "הפסח" הידוע להם זה כבר מאבות העולם.

(ובימא כה): אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה [עד שלא ניתנה] שנאמר עקב אשר שמע אברהם וכו' אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר "תורותי" אחת תורה שבכתב וואחת תורה שבע"פ. וכאן הבן שואל מה זה שאמר דווקא עירובי תבשילין ולא אמר "קיים אברהם אבינו אפילו מצוות דרבנן", ומוכח שיש שייכות בין מצות עירוב תבשילין להענין של קיום התורה עד שלא ניתנה, וצריך ביאור. ונראה שהרי פעולתו של העירוב תבשילין היא שעל ידי שהתחיל האדם להכין צרכי שבת בימי החול שוב מתירין לו להכין מיו"ט לשבת שאין כאן אלא המשך ההכנה לשבת שהתחילה כבר מקודם יו"ט [וכדברי רש"י (ביצה טו: ד"ה כדי שיאמרו) "דיאנו אלא כגומר והולך"]. והנה כלל גדול הוא בידינו שכל עניני התורה באים לנו במסורה מהאבות, וא"כ י"ל שקיום התורה של אברהם אבינו היה תחילת המסורה של קיום התורה, ונתינת התורה לישראל בהר סיני היתה המשך של מסורת האבות. נמצא שעל ידי שקיימו האבות

אותנו לגלות, אך באמת היה זה לתכלית כדי שיכופר לנו על עוונותינו ובסופו של דבר יוטב לנו. וזה כוונת חז"ל כאן שהשווה הליכת יעקב לחרון לחרבן הבית. כמו שיעקב הלך להציל את עצמו כך גלות ישראל אחר החורבן היא לטובת ישראל.

אמנם להצליח בגלות, אדם צריך שיגבה לבו בדרכי ה', ולא יהיה שבור. אדם צריך לזכור שהגלות היא לטובתנו והקב"ה אוהב אותנו ורוצה שנצליח בעבודת ה' כי בנו בחר ה' להיות עם סגלתו.

לפי זה מובן היטב מדוע ה' אמר לרבקה "שני גוים בבטנך". שיהיה אדם גדול כרבי אשר יהיה לו מדה זו של "ויגבה לבו בדרכי ה'", כדי שיוכל לייסד את התורה שבעל פה והיא אשר תאיר אור בימי חושך הגלות אחר החרבן.

ובאמת להיות מנהיג בישראל צריך גם כן גאות מסויימת, במיוחד מנהיגים שמיסדים דברים, כגון רבי יסיד את התורה שבעל פה, ולכן היה צריך להיות עשיר וכמו משה רבינו שהיה עשיר מאד כיון שהוא היה המייסד של תורה שבכתב. הרבה פעמים אנשים לא מצליחים כי אומרים על עצמם שלא יכולים, זה עצת היצר הרע. כדי להצליח צריך להתגאות בזה שאנו יהודים שומרי תורה ומצוות. ולכן התורה מדגישה שהצלחת רבי ואנטונינוס היה על ידי שהיה להם גאות זו.

והנה למעשה צריך להבין דברי חז"ל אלו, מדוע משבחים את רבי בזה שלא פסק משולחנו צנון אפילו בחורף? וכי זה השבח הכי גדול שאפשר לתת למנהיגי הדור? משל למה הדבר דומה, שישבחו את הרה"ג ר' משה פיינשטיין זצ"ל ויאמרו עליו שתמיד היה אפשר למצוא על שולחנו אכוקדו. ועוד צריך ביאור על לשון זה של גאות שלכאורה לא מתאים כלל לרבי שהיה עניו גדול.

ונקשר פרשה זאת לפרשה הבאה, פרשת ויצא. המדרש על הפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרונה" אומר שחרן מרמז על חרון אף של ה' דהיינו חרבן הבית. ולכאורה קשה הרי כאשר יעקב עזב את ביתו ללכת לחרן היה זה מעשה הצלה מעשו, מה שאין כן חרבן הבית היה הרס ואברן, וממש הפוך מהצלה.

ונראה ליישב כל הנ"ל על פי רעיון נפלא שמבאר הבית הלוי, בענין חורבן הבית. שהנה אנשים חושבים שהקב"ה חס ושלום זנח אותנו בחרבן הבית. אך באמת יש שתי סוגי חורבנות. הבית הלוי מדמה זאת לדברי הגמרא במסכת בבא קמא, "זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו וכו'" שיש דעה אחת שאומרת שהשובר את הכלי חייב כי אין זה נחשב ככלי שבור. ולכאורה זה תמוה כי למעשה יוצא שאפילו אם בעל הכלי החליט לעלות לראש הגג לזרוק את הכלי, השני ששברו יהיה חייב. וקשה למה זה שונה מאדם שהניח כלי ברשות הרבים, ששם אנו אומרים שהסיח דעתו מן הכלי, ומי ששבר כלי זה פטור? התירוץ הוא שבמקרה של ראש הגג, האדם עדיין לא הסיח דעתו, הוא רוצה לראות איך שהכלי נשבר בסוף, ודעתו עדיין על הכלי, ויש לו תכלית בראיה זו. כך הקב"ה הגם ששלח

(13) Lord is Righteous All his ways

It is very hard to explain, it is very strange, but paradoxically, the *hurban Beit ha-Mikdash* was actually an act of mercy for the Jew. Many people, *Gedolei Yisrael*, said, "Do not destroy the *Keneset Yisrael*. If You want to destroy, destroy the *Beit ha-Mikdash* instead." And *Ha-Kadosh Barukh Hu* listened to them.

The *Beit ha-Mikdash* was destroyed, but not the people. It is a strange explanation, but it is in Hazal.

That is also what Hazal (*Ex. Rabbah* 51:5, end) say on the verse "These are the reckonings of the tabernacle (*Eleh pekudei ha-Mishkan*)" (*Ex.* 38:21): "Do not read it *Mishkan*, but *mashkon*, a collateral or pawn." If *Yisrael* sins, why should the *Mishkan* be destroyed? The *Mishkan* or *Beit ha-Mikdash* was not involved in sinning! The *Beit ha-Mikdash* was not responsible for anything, and so it should not have suffered.

Furthermore, even if it was destroyed, why was it necessary to humiliate the abode of God and profane it in such a manner as did Titus, who "seized a harlot in his hand, and entered the chamber of the Holy of Holies" (*Gittin* 56b)? Destruction is one thing, but why so abuse the *Beit ha-Mikdash* as to allow Titus

(14)
1 The answer is because the sin was very severe, and it was the nation that really deserved to be exterminated. The *Beit ha-Mikdash* was the substitute, the *sa'ir la-azazel* (scapegoat), as it were. The humiliation was terrible, because if the *Beit ha-Mikdash* had not been humiliated in this manner, the people would have died. It was important that it not only be destroyed but be humiliated as well. The *Mishkan* is the *mashkon*, the security, that *Ha-Kadosh Barukh Hu* has from *Yisrael*. Whenever they sin, the *Mishkan* or the *Beit ha-Mikdash* will be taken away from them. The more severe the sin, and the more deserving *Yisrael* is of ruthless punishment, the greater the *hurban*, the more the *Beit ha-Mikdash* will be not only destroyed but humiliated, profaned, and contaminated.

2 Of course, it is more important for the people to survive than the *Beit ha-Mikdash*. For all its extraordinary sanctity, the *Beit ha-Mikdash* was just a piece of wood. One *talmid hakham*, one scholar, is more important than five hundred *Batei Mikdash*. One *talmid hakham* is more important than five *azarot*. The *Beit ha-Mikdash* was destroyed, completely destroyed, but as long as there is a people, there will again be a *Beit ha-Mikdash*.

3 We know this from the simple fact that even today we still observe *Tish'ah be-Av* and mourn for the *hurban*. Had the people been destroyed, there would be no *Tish'ah be-Av*. Had the people been destroyed, the situation would be hopeless. The fact that we observe *Tish'ah be-Av* today shows that the people are alive and, as long as that is the case, and as long as *Gedolei Yisrael* live, the *Beit ha-Mikdash* will be rebuilt.

4 The Gemara (*Ta'anit* 29a) says that Titus went into the *Beit ha-Mikdash*, set fire to it, and started destroying it late in the afternoon of *Tish'ah be-Av*, and the flames consumed the building throughout the day of the tenth. In the morning of *Tish'ah be-Av* the *Beit ha-Mikdash* was still on its foundations. But in the evening, by *Minhah* time, it began to burn. Throughout the night and morning of *Tish'ah be-Av* it had not yet been decided whether to destroy the people or the *Beit ha-Mikdash*. For the entire day of *Tish'ah be-Av*, the *middat ha-din* apparently kept on arguing that the *hurban Beit ha-Mikdash* was not enough; the people should be destroyed. That is what, *yimah shemo*, Hitler wanted to do. Hitler burned *batei midrashim* too, but that was not his main desire; he wanted to destroy the entire people. Until late in the afternoon no one knew, not even the angels, whether *Ha-Kadosh Barukh Hu* was going to destroy His people or substitute the *Beit ha-Mikdash* for them.

5 But after *Minhah*, *Ha-Kadosh Barukh Hu* finally decided to take the *mashkon*. Finally, at *Minhah* time, in the late afternoon, *Ha-Kadosh Barukh Hu* rendered His decision that the *Beit ha-Mikdash* would be destroyed but the Jewish people would survive. The very moment that Titus took a torch and set fire to the *Beit ha-Mikdash*, *Kelal Yisrael* knew that *Ha-Kadosh Barukh Hu* had chosen the substitute instead of them. They knew that He had decided to take the building and spare the people. The wood would burn, but the human soul would remain. They knew that He was going to take the collateral or pawn instead of bothering and torturing the real debtor. As a result, *Kinot* are recited only in the morning. In the afternoon there are

no *kinot*. The entire character of the day changes

1 The answer is because the sin was very severe, and it was the nation that really deserved to be exterminated. The Beit ha-Mikdash was the substitute, the sa'ir la-azazel (scapegoat), as it were. The humiliation was terrible, because if the Beit ha-Mikdash had not been humiliated in this manner, the people would have died. It was important that it not only be destroyed but be humiliated as well. The Mishkan is the mashkon, the

security, that Ha-Kadosh Barukh Hu has from Yisrael. Whenever they sin, the Mishkan or the Beit ha-Mikdash will be taken away from them. The more severe the sin, and the more deserving Yisrael is of ruthless punishment, the greater the hurban, the more the Beit ha-Mikdash will be not only destroyed but humiliated, profaned, and contaminated.

14
2
16 Of course, it is more important for the people to survive than the Beit ha-Mikdash. For all its extraordinary sanctity, the Beit ha-Mikdash was just a piece of wood. One talmid hakham, one scholar, is more important than five hundred Batei Mikdash. One talmid hakham is more important than five azarot. The Beit ha-Mikdash was destroyed, completely destroyed, but as long as there is a people, there will again be a Beit ha-Mikdash.

21 We know this from the simple fact that even today we still observe Tish'ah be-Av and mourn for the hurban. Had the people been destroyed, there would be no Tish'ah be-Av. Had the people been destroyed, the situation would be hopeless. The fact that we observe Tish'ah be-Av today shows that the people are 28 alive and, as long as that is the case, and as long as Gedolei Yisrael live, the Beit ha-Mikdash will be rebuilt.

The Gemara (Ta'anit 29a) says that Titus went into the Beit ha-Mikdash, set fire to it, and started destroying it late in the afternoon of Tish'ah be-Av, and the flames consumed the building throughout the day of the tenth. In the morning of Tish'ah be-Av the Beit ha-Mikdash was still on its foundations. But in the evening, by Minhah time, it began to burn. Throughout the night and morning of Tish'ah be-Av it had not yet been decided 31 whether to destroy the people or the Beit ha-Mikdash. For the entire day of Tish'ah be-Av, the middat ha-din apparently kept on arguing that the hurban Beit ha-Mikdash was not enough; the people should be destroyed. That is what, yimah shemo, Hitler wanted to do. Hitler burned batei midrashim too, but that was not his main desire; he wanted to destroy the entire 41 people. Until late in the afternoon no one knew, not even the angels, whether Ha-Kadosh Barukh Hu was going to destroy His people or substitute the Beit ha-Mikdash for them.

But after Minhah, Ha-Kadosh Barukh Hu finally decided to take the mashkon. Finally, at Minhah time, in the late afternoon, Ha-Kadosh Barukh Hu rendered His decision that the Beit ha-Mikdash would be destroyed but the Jewish people would survive. The very moment that Titus took a torch and set fire to the Beit ha-Mikdash, Kelal Yisrael knew that Ha-Kadosh Barukh Hu had chosen the substitute instead of them. They knew that He had decided to take the building and spare the people. The wood would burn, but the human soul would remain. They knew that He was going to take the collateral or pawn instead of bothering and torturing the real debtor. As a result, Kinot are recited only in the morning. In the afternoon there are

no kinot. The entire character of the day changes